

מכתלי בית ההוראה

אקטואליה
בהלכה

פניני הלכה למעשה, בענייני דיומא ושאלות המתחדשות

מרבני בית המדרש להוראה ודיינות "באר ישראל"

בראשות מורינו הגאון רבי מנחם מנדל פומרנץ שליט"א

מכתלי בית ההוראה

תשובה ממורינו הרב שליט"א

הוצאות שבת ויום טוב שמוציא עבור אחרים

וכן כתב בספר פנים יפות (דברים פרשת ראה, ובספרו המקנה קידושין דף פב.) לדייק מלשון הגמרא 'לוו עלי והאמינו בני' ואינו פורע, וביאר כי 'כפי ערך חוזה האמונה כן יהיה מבטחו, ובוה מיישב קושיית התוספות הנ"ל.

שיעור הוצאות כפי יכולת

עוד עמדו הפוסקים על הסתירה שבדברי חז"ל מצד אחד אמרו חז"ל (שבת קיח:) שצריך לענג את השבת בדגים גדולים וראשי שומן ותבשיל של תרדן, ומאידך אמרו (שם) שאפילו אם עשה דבר מועט לכבוד שבת קיים מצוות עונג שבת, ואפילו כסא דהרסנא [דגים קטנים ממוגנים בשמן].

וסיכום הדינים העולים הטור והשולחן ערוך (סימן רמב ס"א) והמשנה ברורה (סק"א) ושער הציון (סק"א, ז) ליישב את מאמרי חז"ל, שיש שלוש דרגות בהוצאות שבת: א. מי שיש לו אפשרות ופרנסתו מצויה לו ברווח, ירבה בכבוד שבת 'כפי יכולתו', ומה שאמרו לכבודו 'בדגים גדולים וראשי שומן ותבשיל של תרדן', זהו מפני שאלו היו מאכלים חשובים בזמנם, וכן בכל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג, ולפי שכן הסתם רוב בני אדם עיקר עינוגם בבשר ויין ומגדנות לכך כתב בשולחן ערוך שירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו.

ב. מה אמרו שיוצא ידי מצוות עונג שבת אפילו בכסא דהרסנא, זהו באדם שיש לו קצת מומן בצמצום בשיעור שלוש סעודות וקצת יותר מזה, יקנה שלוש סעודות וכסא דהרסנא.

ג. אם השעה דחוקה לו ביותר, שיש לו רק מזון שתי סעודות לשבת, יעשה שבתו חול ולא יצטרך לבריות, ולא יקח הלוואה כי אין לו משכונ ואין לו מהיכן להשיב.

אמנם במי שידו משגת והתברך בממון מידו המלאה והפתוחה, עליו אמרו (שבת שם) כל המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מצרים, ופירש הבית יוסף שהשכר הוא מידה נגד מידה, כשם שמפזר מעותיו בלא שיעור לצורך שבת, כך יתנו לו נחלה בלא שיעור. וכתבו הפוסקים שרשאי להוציא כפי יכולתו 'ועשה ממונו שיש לו כשכיר, ואינו צריך להתחשב ולדאוג את דאגתו המחר ולזמן ארוך. וכן כתב באשל אברהם (בוטשאטש סימן רמב) שיכול להוציא אפילו יותר מחומשו, משום שבהוצאות שבת לא נאמר הכלל 'המבזבז אל יבזבז יותר מחומשו' (תבנות דף ג, נ.) משום שהטעם שלא 'יבזבז מחשש שיעני, אבל בהוצאות שבת מובטח לו שיחזירו הוצאותיו 'ואשרי כל חוכה לתשלומי כפל'.

שיהיה העונג לכבוד שבת

הנה נקוט כלל זה בידיך, כי זה וודאי שיעיקר המכונ בהוצאות שבת, הוא כאשר מוציא מעות כדי לכבד ולענג את השבת, ולא שהוא מענג את עצמו למלאות תאוותו בשבת, וכמו שביאר בעל התולדות יעקב יוסף (פרשת קדושים) את מאמר 'לוו עלי ואני פורע' וליישב את תמיהת תוספות מהנאמר 'ועשה שבתך חול', ותרץ בעל התולדות מדיק לשון חז"ל: 'כשאמרו 'לוו עלי', היינו כשלוה וכוונתו לשם שמים, עליו נאמר שיכול ללוות ומובטח שיהיה בידו לפרוע, אולם כשכוונתו לעצמו עליו אמרו 'ועשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', ואינו בכלל הברכה.

וכן כתב בשל"ה הקדוש (מסכת שבת פרק נר מצוה אות לו) ואמרו רבותינו ז"ל 'כל המענג את השבת, ולא אמרו כל המענג בשבת, כי האדם לא יהיה כוונתו על עצמו לענג, רק יעשה העונג בשביל כבוד השבת. זהו 'וקראת לשבת ענג' (ישעיה נח ג) שתקרא להשבת ענג. כענין מי שמזמין אורח חשוב וגדול, ועושה סעודה לכבודו, ובלא האורח היה קשה עליו ההוצאה והתענוג. וכן פירש הזוהר (ח"ב מז) וקראת לשבת דיומין ליה לפתורא מתתקנא דכיון איתו מביילא ובשתייא וסכות נקיה. ועל כן, אותן הממלאים בטנם כסוס וכפרד אין הבין, לילך אחר הערב, ורווחא לבסימא שכיחא, ואחר כך

יהודי יקר ובעל לב חם ורחב לדברים שבקדושה, שמנהגו עמו מדי שבת לערוך את הסעודות יחד עם אורחים קרואים בביתו צדים, כך בסעודות השבת וכך בסעודות החגים, ובעין יפה הוא נותן בשפע של מושגים, להתענג בתענוגים, ברבורים ושלו ודגים. והוא שואל ומבקש לדעת אם מה ששנינו במסכת ביצה (ביצה טו.) ויקרא רבה פרק ל) כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאות שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה. שאם פחת פוחתין לו, ואם הוסיף מוסיפין לו, האם זה דוקא להוצאות שבת ויום טוב שהוציא על עצמו, או גם בהוצאות שבת שהוא מוציא עבור אחרים:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

מאמר חז"ל זה שהוצאות שבת חוזרות שגור הוא בפי העולם, אמנם יש לברר בו כמה פרטים ומה גדר הדברים: א. האם יש שיעור להוצאות אלו כמו בכל המצוות שאמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומשו, או שכאן יש ברכה מיוחדת ואפשר לבזבז יותר. ב. מה נכלל בגדר הוצאות שבת, האם גם 'מתרות' שרוצה לענג בהן את השבת, או רק המאכלים שהם מעיקר סעודת שבת כמו חלות דגים ובשר. ג. האם זה רק בדברי מאכל, או שאף שאר מיני תענוגות כמיוזג אור, או אפילו לנסוע לנופש לשבת, גם הם נחשבים להוצאות שבת. ד. האם רק הוצאות שמוציא לענג את עצמו הוא בכלל הברכה, או שגם הוצאות עבור אורחים הם בגדר הוצאות שבת.

נטילת הלוואה תלויה בערך אמונתו בהבטחת חז"ל

כתב השולחן ערוך (אור"ח סימן נ"ב) ירבה בבשר ויין ומגדנות כפי יכולתו. והנה יש כמה סתירות במאמרי חז"ל בענין זה. בגמרא בביצה שם (טו:) דרשו על הפסוק (נחמיה ח') 'לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו וגו'', כי 'חדת ה' היא מְנַזְכֵם: 'אמר להם הקדוש ברוך הוא וישראל, בני, לוו עלי וקדשו קדושת היום, והאמינו בי ואני פורע'. ובתוספות הקשו (ד"ה לוו עלי) ממה שמבואר כאן שמי שאין לו מעות יכול ללוות מאחרים לצורך שבת, מהנאמר בפסחים (ק.) 'עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות', ותיצו שהגמרא שם מדברת כשאין לו לפרוע, ולכן יעשה שבתו חול כדי שלא יצטרך לבריות.

לדעת הגהות אשרי (ביצה פרק ב סימן ד) והמהר"ל (שם טו) הפירוש בתוספות הוא, שאם יש לו משכון ליה, ואם אין לו משכון יעשה שבתו חול ולא יקח מהצדקה. לדעת הב"ח (סימן רמב) והגר"א (בהגהותיו על הגמרא שם ובשו"ע) הפירוש בתוספות שאם אין לו ממי ללוות יעשה שבתו חול, אולם אם יש לו ממי ללוות יקח הלוואה. ובמשנה ברורה (שם סק"ג) פוסק להלכה את שתי השיטות, שרק אם אין לו משכון ואינו יכול להשיג הלוואה ללא משכון, יעשה שבתו חול, אך אם יכול להשיג הלוואה צריך ללוות שלא לבטל מצוות עונג שבת. ובשער הציון (סק"ב) הוסיף מעטרת זקנים שילוח רק אם משער שיהיה לו מניין לפרוע, ואם אין לו עליו נאמר 'עשה שבתך חול', וסיים 'ונראה הכל לפי הענין'.

ובפירוש כוונתו במה שסיים 'והכל לפי הענין' הביא בספר עיונים בהלכה (הלכות שבת ח"א עמוד תכז) שאחד שאל את החפץ חיים כמה תלוי הענין, וביאר החפץ חיים כי הדבר תלוי במידת ביטחונו בה' ואמונתו בהבטחת חז"ל, ואמר שהלווה צריך לדמות לעצמו כיצד היה מתנהג אילו היה חברו העני שאין לו מהיכן לפרוע, בא ומבקש ממנו הלוואה לצורך שבת. אילו היה מלווה לחברו וסומך על הבטחת חז"ל, כי אז יכול גם הוא ללוות בעצמו, אבל אם לחברו לא היה מלווה, גם לעצמו אינו רשאי לקחת הלוואה.

הלכה למעשה

משולחן מורינו הרב שליט"א

בדיקת מזוזות

אני רוצה לעשות בדיקה למזוזות בבית, האם אפשר להשאיר את הבית ללא מזוזות בזמן הבדיקה, והאם צריך לברך אחר כך ברכה כאשר מחזירים את המזוזות:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

אם מוריד את המזוזות לבדיקה ומחזירם באותו יום אין צריך לברך, אולם אם עבר לילה ומחזירם למחרת, יש לברך בשעת קביעתן: ¹ כשמסיר את המזוזות לצורך בדיקתן אין צריך להניח בינתיים מזוזות אחרים במקומן, ולכתחילה ראוי לחזור ולקבוע

המשך בעמ' ב

שמעבר לעלות הבקבוק אינו חייב לשלם לו אף שניזוק בגרמתו.⁴

צחצוח נעלים

ידוע מה שכתב בצוואת צוואת רבי יהודה החסיד (סימן לו) שאסור למשוך מנעלי ביום שדעתו לצאת לדרך, האם קיים חשש זה גם בזמננו:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

יש להקפיד שלא לצחצוח נעליים ביום שיוצא לדרך,⁵ ולילה קודם היציאה, מסתבר להקל,⁶ אולם יש שכתבו שאם נוסע בכלי רכב או במטוס מכיון שאינו הולך ברגליו הדבר קל יותר לענין זה,⁷ ואם כבר משח ואין לו מנעלים אחרים, מותר לו לנעלם ולצאת לדרך, ויש שמתיירים גם אם יש לו מנעלים אחרים, וכן אם משח מנעליו קודם שעלה במחבתו לצאת לדרך, יכול אחר כך להחליט לצאת לדרך.⁸

1 בעל השו"ע והתניא, שיש בזה טור נודא.
2 ספר תורת הדרך (פ"ב ע"ב ה"א), ספר ויהי בנוסע (פ"א ט"ז).
3 קצות השולחן (סימן סו ב"י השולחן סק"ט), דרכי המשלה לפדותו משום ששאל את גוף השליחה וחייב באונסיו. ואולי במקרה זה אין הדבר אף נחשב בגרמתו, אלא אם אמר לו קודם שילוח את כל הסכום ואמר לו שבמכשיר מחזיר עוד.
4 סימן קפח (ר"ס) במי שהגיע לו היזק בממון ושלח שליחות שולחו אין המשלח חייב ובסמ"ע (סק"א) שבאונס ממון לכל השיטות פטור ולא נחלקו בסימן קעו (פ"מ) רק באונס הגוף שהשליח נתפס מחמת השליחות אם חייב המשלה לפדותו משום ששאל את גוף השליחה וחייב באונסיו. ואולי במקרה זה אין הדבר אף נחשב בגרמתו, אלא אם אמר לו קודם שילוח את כל הסכום ואמר לו שבמכשיר מחזיר עוד.
5 כ"ט בספר שבעים תמרים בשם האדמו"ר הזקן

את המזוזות לאחר הגהתן באותו יום, אולם אם משתתה יותר מיום אחד כתבו הפוסקים לראוי לקבוע מזוזות ולפיתות לזמן הבדיקה.²

שילם עבור חברו וניזוק

ביקש מחברו שיקנה לו בקבוק שתיה 66 ₪ ממקרר למכר בקבוקים, ומכיון שלא היה לו כסף מדויק הכניס מטבע של 10 ₪, אבל המכשיר היה תקול והכסף נבלע והבקבוק לא יצא: האם המשלח חייב לחברו שהלך לקנות עבורו, או שהתחייב לשלם לו רק אם יביא לו בקבוק ולבסוף לא הביא, ואם חייב האם חייב לו את כל הכסף שבכניס את אר האת הממיר שעולה בקבוק:

תשובת מורינו הרב שליט"א:

החבר ששלח את חברו לקנות עבורו בקבוק שתיה חייב לשלם לו את מלוא הסכום שעולה בקבוק השתיה.³ אולם את הסכום

1 ראה בסימן קפב (פ"א ברמ"א) שאדם ששלח שליח לקנות אינו יכול לחזור בו מהשליחות, והטעם שלאחר שצויוה לחברו שיוצא הוצאות על פיו היה הוא מתחייב מדין ערב, וכמו שביאר שם הנתיבות (סק"ג) ובביאור הגר"א (סק"ג) ומוצא הדברים משבועת הרשב"א (ח"א סימן א"ף 1). ואף לבסוף לא הביא לו את הבקבוק זה חבר המלווה הקונה ונתחפה שיהיה, אך את עצם הוצאת הכסף הייתה עבור חברו ובציווי.

1 כן הכריעו הפוסקים במחלוקת האחרונים אם יש חובה לברך לאחר הבדיקה או שהברכה הראשונה חלה גם על הקביעה שלאחר הבדיקה, ראה ערוך השולחן (י"ד סימן רפ"ט ס"ד) ו"כ"ב בבוקבוק מכית לוי (ח"ב) מהגר"ש וואנאו, שבות ציצק (ח"ח) סימן כ' בשם הגר"ש אלישיב.
2 בדיקת קדושים (סימן רצא סק"א) כתב שהמסיר מזוזת לבדיקה אין לקבוע מזוזת אחרת, אך אם משתתה נכון להעמיד מזוזת אחרת לפי שעה,

מרום מאכלים נופלת תרדמה עליהם, ומכלים מוחם, אלו אין נקראים מענגים את השבת, אלא הם מענגים את עצמם בשבת. על כן ילכלך בדריי ממשפט. והחכם עיניו בראש, כשיושב לאכול בבוקר, ואף על גב שיאכל וישתה כראוי, אין הכוונה למלאות בטנו, כי לא מנוחה ועונג יקרא לזאת, אלא איבוד המאכל והגוף, גם הפסד נפש שלא יוכל לעמוד על עמדו מרוב שביעתו, כדי לעסוק בתורה ובמצות.

אשר על כן מה שכתבו הפוסקים שעונג שבת אינו דווקא בבשר ודגים, אלא בכל מקום ומקום לפי מנהגו יענגוהו במאכלים ומשקים החשובים להם עונג, זהו כאשר ממוחן בכך לענג את השבת, ולא דבריהם שהם ככלל 'מותרות', וכן מובא בשם הגר"ש אלישיב (שבת יצחק חלק ו עמוד קפח) שאין האמור בהבטחת מוספיין רק לצרכי כבוד שבת ולא למותרות. אמנם כתב שגם הוצאות שאינם דברי מאכל, כגון מיווג אריר ותשלום לגנרטור, אלו גם בכלל צרכי שבת.

הוצאותיו עבור אורחים עניים

ולענין השאלה לגבי הוצאות שבת שמוציא לצורך אחרים, הנה אם האורחים הקרואים לשולחנו אין להם משלהם, והוא מקיים בעצמו דברי המשנה (אבות פ"א מ"ה) 'הי ביתך פתוח לרוחה, ויהיו עניים בני ביתך, בזה לית דין ולית דיין שהדבר יורד לו מהוצאותיו האחרות, כמו שמצינו במסכת בבא בתרא (:) דרש רבי יהודה רבי שלום, כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה, זכה הלא 'פרוס לרעב לחמך', לא זכה ועניים מרודים תביא בית.

הגמרא מספרת על כך שרבי יוחנן ראה בחלומו כי בני אחרות צריכים להתחסר בשבע מאות דינרים, הוציא מהם סכום רב לצדקה, שהגיע עד שבעה עשר דינרים פחות משבע מאות דינרים שראה בחלום שהם צריכים להתחסר מהם, כאשר הגיע יום כיפור שלחו מהקיסר לתפוס אותם, אמר להם רבי יוחנן אין לכם כלל מה לפחד, אני יוציא מכם עוד שבעה עשר דינרים לצדקה ותבטל הגזירה. שאלו לו אם כן למה לא אמרת לנו מיד שניתן כל הסכום לצדקה, אמר להם כדי שתתרמו את הצדקה לשם שמים ולא כדי להינצל מחסרונות אחרים. ומבואר כי כל מה שהוציא לצורך צדקה הושלם להם משמים במה שנחסך מהם הצורך בהוצאות ממקום אחר.

הוצאות שבת עבור אחרים שאינם עניים

גם לגבי הוצאות שבת ויום טוב שמוציא על אחרים שאינם נזקקים ואינם בגדר עניים, נראה לכאורה שגם זה בכלל הוצאות שבת, שהלא כל עיקרו אינו אלא לכבוד את השבת, ואדרבה מה שמאכל אחרים, בודאי עושה כן לכבוד שבת, ואם כן הסברא נותנת שגם על זה נאמר 'הוסיף יסופו לו'.

אך בספר אשרי האישי (או"ח פרק יב אות ב) מביא בשם הגר"ש אלישיב שאם מוזמין אורחים לסעודת שבת, אין זה בכלל הברכה בהוצאות שבת, ומשום שהברכה היא רק להוצאה שהוא מחויב בה. וכן מיתאמרא בשם עוד כמה גאונים שהוסיפו, שהרי לא יתכן שאין גבול להוצאותיו, וכי אם יבנה בית מיוחד לשבת גם זה יהיה בכלל הוצאות שבת. ברם, אמור אני כי הקב"ה אינו חסר כלום ויכול להשלים כל הוצאה ובלבד שיהיה מכוון לשמים, כי אם אמנם הבונה בתים אין קץ ויאמר שהם לכבוד שבת ומיחדים להם לשבת, אין בזה שום חילול שבת דבר דחוק, אבל כל שכונתו לענג את השבת ולכבודו, אדרבה בזה שהוא מוזמין אורחים לכבוד השבת, ומענגה כראוי בשירות ותשבחות, זו הוכחה גדולה ביותר שאין כוונתו רק למלא כריסו, וזו היא כבודה של שבת, והרי זה נחשב הוצאות שבת ויו"ט.

הוצאות שנעשות לכבוד שבת הם בכלל הברכה

ויש אומרים בשם הגר"ש אלישיב שאם צורכי האורחים היושבים על שולחנו הכל בכלל הוצאות השבת, ושכן הוא גם דעת הגר"ח קניבסקי (שבת לישראל עמוד תעב אות כג). וכך מבואר כבר בליקוטי מאמרים מהנה"ק רבי יהושע מבעלזא (עמוד קצו). ולכן נראה כי גם דברי הגר"ש אלישיב שנאמרו בספר אשרי האישי שאמו שהברכה היא רק להוצאה שהוא מחויב בה, אין הכוונה למינימום שהאדם מחויב בו, אלא לכל דבר שהוא מחויב בו, ובכלל זה לכבוד האורחים לכבוד שבת ולהרבות בשמחה ובעונג שבת, אלא שכל זה הוא דווקא באופן שנעשה הכל לכבוד שבת, ולא כאשר נעשה לכבוד עצמו או לאחיות רעים שאין עימה כוונה של עונג וכבוד שבת.

הוצאות שבת על פי משל המגיד מדובנא

ידוע ומפורסם משלו של המגיד מדובנא (משלי יקנב פרשת בהר): לעשיר גדול היו שני בנים ברוחקים, אחד עשיר ואחד עני, והאביון האלה לא ראו את פני אביהם אז רבות בשנים. פעם באה אגרת מאת אביהם הגביר כי הן זקוקים אשר לו הגיע לפרק הנישואין לזאת השאלנו נפשו להתעלם באביהם גם עת יתר בניו ביום חתונתו ויבין שמחת לבו. וככה הגדת אל בנו העשיר איך הוא מבקש מאד שיבוא הוא עם אחיו על החתונה ולא יהושע על ההוצאות הגדולות שישעשה כי כל הוצאות שישעשה בעבור כבוד אביו ישלם לו את הכל במיטב סכפו. והן העשיר הזה כאשר השיג האגרת הזאת הלך מהרה אל החתונה ולקח הרבה סחורות יקרות ויעש לו בגדים מפוארים ולאשתו ולבניו וליבשים חמודות והכין את עצמו לנסוע. ובטרם עלה על המרכבה הזכיר את עצמו וצמנו וראו קראו לי מהרה את אחי שאני צריך לו מאד ויקראו אותו בחפזו, וזה הענין קורא ושואל מה ראצון המגיד מדובנא לפניו חשבון ארוך על המרכבה ויעל ויסענו.

ויהי בקרוב המרכבה הזאת אל עיר מחוז חפצם והקול נשמע בבית אביהם כי בניו ובני ביתם וכולותיו נוסעים ובאים וילכו המחזותנים עם הכלי זמר כנגדם לקבל פניהם במהרה. וירד מן המרכבה העשיר והוא מלושב בגדי הוד והדר והמחזותנים שואלים עליו מי הוא זה ויאמרו הלא זה הוא בנו של הגביר. אחר כך יצא אחיו העני קרוע ערום ויחף וישאלו עליו ויאמרו גם זה יושב בעיר מגורי אחיו כי אהים הם. והמה מחשים ומניעים ראש ויבואו הביתה והמנגן מנגן. והנה חופה וישמחו מאד. ויהי כי עברו שני שבועות ויאמר העשיר אל אביו הגביר אבי יקירי עשה עשיתי ככל מצותך ואמר צוית עלי. ואתה הלא ידעת כי איש מסחר אנכי איך תוכל לשלם ממחירי על חודש שמים. ויאמר לו אביו עשה כטוב בעיניך בני יקירי ומי יושאל אתה תוכל לנסוע לשלום, והוא שמע דברי אביו וכמו רוח עצור בעצמותיו על רוב ההוצאות אשר הוציא ואביו הבטיח לשלם לו שבעתיים. עתה הוא רואה את פני אביו כי הוא כמתעלם מזה ההכרח אפך עליו לשלם לדרך פעמיו. ויאמר בלבו מה לו אני מחריש ומתאפק. כבר אני מוכרח להיות תובע בפה ויבוא לפני אביו והציע לפניו חשבון ארוך על כל ההוצאות הגדולות ששה עשר הונגדים היקרים אשר עשה לו ולאשתו ולבניו. ויאמר לו אביו עשית לך בגדים תבלה אותם ותתחדש בבגדים אחרים חדשים. ויאמר לאביו אבל אתה הבטחתיני שכל ההוצאות אשר אנשה יהיה על שחונך. ויאמר אליו לא תשקר בי כי שקר הדבר הזה. והוא הוציא מחיקו את המכתב והוא קורא לפניו כי כתוב בו כל ההוצאות אשר תעשה לכבודי אשלם לך הכל. ויאמר לו אביו השמע לאונך מה שאתה מוציא מפך עתה ראה בני אם היתה באמת לכבודי אין לא זכרת ואיך לא חסת על כבודי כי לקחת אחיך עמך בעירום ויחף לבוש קרעים וסחבות ולא זכרת להלביש גם אותו שיהיה לי לכבוד ולענגה ולכבדה. ו. גם כאשר מוציא לצורך אורחים המסובים על שולחנו, למענך ומה זה תדרוש ממני.

הנמשל כי הקב"ה כביכול כתב גם כן אגרת ארוכה אל האדם כל הוצאות שיעשה למען כבודו יתברך בעונג שבת ועונג יום טוב הכל ישלם לו כמאמרם ז"ל כל מזונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה חוץ משבתות וימים טובים ואם כן בעל כרחו יש אל האדם להשתדל שיהיה לכבוד ולתפארת בעיני אביו שבשמים ואיככה יכנס הוא ליום השבת מקושט ומהודר ויאכל מעדנים ואחיו העני ישב כמתאבל ויאכל זרעונים. ואם יעשה כן הלא יתברר כי כל מה שהוציא לפיזור על התענוגים לא בעבור להתענג על ה' כי אם לענג את עצמו אז אמר הקב"ה אם כן מה לך לדרוש ממני דבר בעבור ההוצאות שעשית. וזה מתק מאמר 'מלוח ה' מי הוא המלוח לה' 'חונן דל' הוא פועל אשר גם גמולו ישלם לו, גם מחיר ההוצאה שהוציא על עצמו. עכ"ד המגיד. ומעתה, פשוט הדבר כי ככל שטורה ודואג בשביל השני, הרי זה מוכיח באותות ובמופתים כי כוונתו לענג את השבת ולא את עצמו, וא"כ גם העשיר כהעני, אם הוא אורחו, וטורה לכבודו במטעמי השבת, בודאי שהוא בכלל הוצאות שבת ויו"ט.

ביאור מחלוקת שמאי והלל

וחשבתי עוד דהנה בהמשך הגמרא שם יאמר: תניא, אמרו עליו על שמאי הזקן, כל ימיו היה אוכל לכבוד שבת. מצא בהמה נאה אומר: זו לשבת. מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השניה ואוכל את הראשונה. אבל הלל הזקן מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לשם שמים. שנאמר (תהלים סח כ) 'ברוך ה' יום יום'. תניא נמי הכי: בית שמאי אומרים: מחד שבין לשבתך, ובית הלל אומרים: ה' יום יום. ע"כ. ומחלוקת שמעתי על שם שייכות בין מחלוקת זו למה שנתבאר אודות הוצאות שבת ויו"ט שאם הוסיף מוספיין לו.

ויתכן שבאמת שמאי היה סובר כי בכל פעם שהוא לוקח בהמה לכבוד שבת, אזי אפילו אם מצא נאה הימנה והניח את הראשונה, כבר היתה הראשונה לכבוד שבת, ואף גם זו הראשונה נחשבת להוצאות שבת ויו"ט, והוא חידוש.

אמנם הלל שאל היה סבור כי אמר 'ברוך ה' יום יום'. ויש להפליא במידת הבטחון שהייתה להלל, שהרי מבואר בימא (לה): שהלל היה עני מרוד, עד שלא היה לו לשלם לשומר בית המדרש, וכדאיתא שם: אמרו עליו על הלל הזקן שבכל יום יום היה עושה ומשתכר בטרפיק, חציו היה נותן לשומר בית המדרש, וחציו לפרנסתו ולפרנסת אנשי ביתו. פעם אחת לא מצא להשתכר, ולא הניחו שומר בית המדרש להכנס. עלה ונתלה וישב על פי ארובה כדי שישמע דברי אלהים חיים מפי שמעיה ואבטליון. אמרו: אותו היום ערב שבת היה, ותקופת שבת היתה, וירד עליו שלג מן השמים. כשעלה עמוד השחר אמר לו שמעיה לאבטליון: אבטליון אחי, בכל יום הבית מאיר, והיום אפל, שמא יום המעונן הוא? הציצו עיניהן וראו דמות אדם בארובה, על ומצאו עליו רום שלש אמות שלג. פרקוהו, והרחיצוהו, וסיכוהו, והושיבוהו כנגד המדרה. אמרו: ראוי זה לחלל עליו את השבת. ע"כ. הרי שהלל היה עני מרוד, ואעפ"כ הייתה לו מידת הבטחון כי יקדוש ברוך יספק לו סעודת שבת מרווחת. ואפשר דדוקא משום שהיה כ"כ עני, הפליג בזה במידת הבטחון ולא עבד כשמאי, כי הלא כאשר כבר נזדמן לו דבר מאכל מוכרח היה לו בודאי לשמור את יום השבת קודש, אלא שחלק מפני שלא היה לו, הרי רצה להוכיח לכל שאינו חושש ובוטח הוא בקב"ה שימצאו לו בבחינת 'ברוך ה' יום יום'.

פירוש בעל פנים יפות במידתו של הלל

וכעין זה ראיתי לבעל פנים יפות (ויקרא כה) שכתב לפרש, אמנם באופן ובסגנון אחר, וזה לשונו: עוד נראה לפי"ש חז"ל שמאי אומר מחד בשבתא לשבתך, אבל הלל מדה אחרת היתה לו שהיה אומר ברוך ה' יום יום, וכן מצינו במן שהיה יורד מידי יום בימיו ולא הותירו, וביום הששי ירד כפלים לחם יומים ואח"כ הטעם כדי שיהיה עיניהם תלויות בכל יום מיחלות לשמים כמבואר במדרשות (ליקוט שמעוני בשלח סי' רנח), וכמו כן היה מדת הלל לדורות, אבל זה באיש עני שהיה בזה תועלת שהיו עיניו תלויות בכל יום לשמים להזמין לו מידת יום ביום, אבל בעשיר שיש לו נכסים רבים אין בזה תועלת, וא"כ המבואר ליתם למי שיש כספו שיזכר ששמו בא מברכת יום השבת כמ"ש בתחילת הפרשה בפסוק ושבתה הארץ שבת לה, וכן י"ל בשנת המשיטה היה החילוק הזה בין עשיר לעני, כי העני הנהיגו ה' במדת הלל ובמידת המן שלא היה בו מותר בכל שנה, והיה בו תועלת שעיניו מיחלות לה' בכל השנה ובשנה ששית היתה הברכה בכפלים כמו בירידת המן, והאיש העשיר שאין בו תועלת היה כנ"ל היה ברכתו בכל שנה חלק ששית יותר, כדאיתא בתורת כהנים כדי שיזכור בכל שנה שהברכה היא בשביל שנה שביעית שהיא שבת לה'. והוא כתב דבריו לצד שאצל העשיר אין דבר תועלת כ"כ, משא"כ בעני.

אמנם יש להוסיף בזה מה שכתב הב"ח (או"ח סימן רמב ס"ו) דשמאי והלל לא פליגי. אלא שזה כך היה מדתו והוא כך היה מדתו, והרשות ביד כל אדם לאחוז במנהג שמאי הזקן או במנהג הלל הזקן, והאידיגא נהגו עלמא כשמאי הזקן, וכן פירש רש"י בפרשת יתרו (שמות כ, ה) בפסוק וזכור את יום השבת לקדשו, תנו לבו לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לו חפץ יפה תלחך ממנו לשבת, והכי יאמר במכילתא (יתרו פרשה ז). אלא דמדבריה רמב"ן מבואר לשם דהנהגה בבית הלל ברוך ה' יום יום. אבל בשם האור זרוע (הלכות עשר שבת סי' י"ח) מציאתי שכתב אף על גב דמדה אחרת היתה בהלל הזקן אפילו הכי מודה הלל דמדת שמאי עדיפא טפי, וכן משמע במעשה דההוא קצב בפרק כל כתבי (שבת דף קט). שאמר וכל בהמה נאה שמצאתי אמרתי זו לכבוד שבת וכו' והכי עיקר. עכ"ל.

ובכל דברים אלו מבואר מאוד כוונת משורר זמר 'ח' וברוך צורי, שכתב: 'צמא נפשי אל ה', ימלא שובע אסמי, אל ההרים אשא עיני, כהלל ולא כשמאי'. ורבים נפלאו מה ראה על ככה לומר 'אלא כשמאי' שנתאה כולו חס ושלום בגדול הדורות, ולכן פירש כי כוונתו לרמוז על מחלוקת שמאי והלל בהנהגת ההכנה לשבת, והמשורר מוסר בשירתו כי הוא נוהג כהלל הזקן שאחוז במידת הבטחון ונושא עיניו למרום, שכן הוא נוקט לחסד ה' יום יום, וכמו ששורר קודם לכן 'נותן לחם לכל בשר, לחם חוקי הטרפיני', ומחמת כן הנהגתו היא להחזיק כהלל במידת הביטחון שלכבוד שבת ימלא הבואר ברחמי שובע אסמי, ולא בהנהגת שמאי שהוא בעל ממון ויכול להנהיג עצמו להחזיק בכבוד שבת כבר מראשית השבוע, ואל אלו שהנהגתו כשמאי אנו חרוזים בתחינת ההושענות לשבת 'הושע נא טורחת כל המשנה לשבת, הושע נא'.

להלכה:

- א. מצוות עונג שבת ויום טוב אינה כלולה בקצבת מזונותיו של אדם ויש הבטחה מיוחדת שאם מוסיף מוספיין לו. ב. אמנם יש שהם ממוצאם באמצעים, עליו נאמר שלא ירבה בשבת, אלא אין לו מנין לפרוע לא יטול ויעשה שבתו חול, ואם יש בידו משכון יכול ללוות, אך לא ירבה בהוצאות. ד. אמנם מי שליבו איתן בהבטחת חז"ל יכול ללוות אף אם אין בידו לפרוע, 'כפי ערך חזוק האמונה כן יהיה מבטחו'. ה. הברכה תלויה בכך שתהיה כוונתו לשבת לענגה ולכבדה. ו. גם כאשר מוציא לצורך אורחים המסובים על שולחנו, כאשר כוונתו לכבוד שבת, הכל בכלל הברכה.

ט' אלול

ימי עולם:
ב' קצה-ש"ח: נולד ונפטר דן בן יעקב אבינו.
תפ"ד: רבי נתן פייטל ב"ר אברהם מונק - אב"ד האצפילאץ.
תקס"ז: רבי יששכר בער ב"ר שלמה זלמן (אחי הגר"א) - בעל 'צוף דבש'.
תקצ"א: רבי יהושע קאשמאן ב"ר שרגא פייבש וואדיאנער - בעל 'נחלת יהושע'.
תרכ"ז: רבי שמעון ב"ר זרח זרחי - רב בטאוויג ויאקאבשטאדט, בעל 'נחלת שמעון'.
תרכ"ח: רבי אליעזר ליפא ב"ר יצחק קובלר - אב"ד סקאליט.
תרט"ט: רבי צדוק הכהן ב"ר יעקב רבינוביץ מלובלין - בעל 'פרי צדיק', ועוד: [לובלין].
תרט"ד: רבי מנחם ב"ר יחזקאל דייטש - אב"ד פאלאנאק, בעל 'שארית מנחם'.
תרצ"ג: רבי אלימלך ב"ר אברהם שמואל אלטר לאם - אדמו"ר מיארוסלב.
תרצ"ד: רבי אהרן מנחם מנדל ב"ר שלמה יהושע דוד גוטרכין מראדזימין - בעל 'הגדש"פ צמח מנחם'.
תשי"ח: רבי יונתן ב"ר צבי שטייף - בעל 'חדשים גם ישנים' ועוד: [ניו ג'רסי].
תשכ"ח: רבי יצחק ב"ר יעקב פרידמן - האדמו"ר מהוסיאטין, בעל 'שיח יצחק'.
(טבריה)

י' אלול

ימי עולם:
תקנ"א: רבי פינחס מקוריץ ב"ר אברהם אבא.
תרכ"ב: רבי יצחק ב"ר נסים משה אלבעלי - דיין באימיר, בעל 'עיני יצחק'.
תרמ"א: רבי יוסף יהושע ב"ר דוד אברהם קאריו - ראב"ד הספרדים בירושלים, בעל 'פני יוסף'.
תרמ"ד: רבי ברוך ב"ר רפאל דוד ירושלמי - בעל 'ברוך מבנים'.
תרנ"ג: רבי חיים שמואל ב"ר יוסף שטון - דיין בסיגט.
תרנ"ו: רבי יצחק מבוהוש ב"ר שלום יוסף מרוזין.
תש"ז: רבי משה יהודה לייב מפשקאן ב"ר יצחק מבוהוש - בעל 'ברכת משה'.
תשכ"א: רבי יהודה אריה ב"ר יעקב פרלוב - אדמו"ר מנאוואמינסק, בעל 'לב אריה החדש'.
תשע"ב: רבי אלימלך ב"ר יצחק אשכנזי - אב"ד מלבורן.

יא' אלול

ימי עולם:
ש"פ: רבי משה ב"ר מנדל בכרך - דיין וראש ישיבה בפרנקפורט.
ת"ג: רבי אהרן זעליג זאלקאווא ב"ר משה - בעל 'עמודי שבע' על הזוהר.
תקנ"ב: רבי יהודה לייב ב"ר ישראל זאלקאווא - בעל 'נפש יהודה', מנחת יהודה.
תרל"א: רבי שלום יוסף ב"ר ישראל מרוזין.
תרמ"א: רבי אברהם יעקב פרידמן (הראשון) מסדיגורא ב"ר ישראל מרוזין.
(סאדיגורא)

אכילה לשם שמים היא המפתח לעבודת הש"ת
רבותינו הקדושים העירו ועוררו ממיד לאכילה נכונה שתהיה אך ורק לשם שמים ללא הנאה גשמית, באשר הוא המפתח לעבודה ולכל מדה נכונה.
בסדיגורא שאל את מרן אדמו"ר זקוקן מסדיגורא למה בדברי תורתו אין נשמע דברי מוסר ודאמרה. ענהו מרן: אנו מלמדים לאברכים האיך לאכול, ועל ידי זה יכולים הם להגיע לכל המדות הטובות הנצרכות.
[בננו] מרן אדמו"ר הפחד יצחקי מבאיאן ביושבו בפעם הראשונה לשולחנו הטחור אחר פטירת אביו, פתח ואמר: מבואר בגמרא שקידוש צריך להיות במקום סעודה, ללמדך, דעיקר התקדשותו של אדם הוא מקום הסעודה ואופן אכילתו, והיא היא המפתח לבוא לידי דרכי עבודה.

תרי"ט: רבי יעקב יהודה לייב ב"ר אברהם לוי - ראב"ד ירושלים, בעל 'בית לאבות'.
תרי"ג: רבי משה ב"ר יהושע קיטאי - ראב"ד פיאטרא-ניאמץ.
תרי"ז: רבי זאב וואלף לאנדא ב"ר אברהם מטשכנוב - אדמו"ר מסטריקוב, בעל 'זר הזב' 'כתר תורה'.
תרי"ח: רבי יהודה ב"ר יצחק עקיבא לובעצקי - מרבני פאריז, בעל 'תורת ההשלמה'.
תרי"ב: רבי אברהם יהושע ב"ר משה אריה פריינד - אב"ד נאסויד, בעל 'מאור יהושע'.
תשכ"ג: רבי מרדכי צבי ב"ר רפאל שווארץ - רב בקליוולאנד, בעל 'עבודת תמיד', ועוד.

שבועה ביום ו' אלול, וצריך לומר שהוא יום ז' אלול.
וכה"ב ב' תיקון יששכר (עמ' קסד).
רש"י (שבת פ"א דף ד"ה האי פרפיסא) בשם תשובת הגאונים.
ו"א: תרט"ו.

דין אותו במדת הרחמים

פעם אחת מצא הר"ק יקותיאל יהודה ט"ב זצ"ל אב"ד סיגוט ומחבר ספר 'ייטב לב' ועוד, באיש אחד שהיה מגלח זקנו והצטער מאוד על זה, והוכיח אותו במתק לשון, תדע, שלאחר פטירת האדם דנים אותו בבית דין של מעלה, ואם הלך בוקן בעולם הזה אז הדין הוא בחסד ורחמים - שבהזקן מרומזין ה"ג מדות של רחמים, והוא על ידי שנשא זקן מעורר עליו המדות של רחמים, אבל אם ח"ו גילה זקנו אז קשה מאוד לצאת זכאי בדין.
(תפארת הוקן עמו רטו מפ' הגה"צ רבי פייוול סופר אב"ד ק"ק בונעסא איירעס בשם הרב מענדיל פריעדמאן ז"ל)

תרע"ב: רבי מאיר הלוי ב"ר אהרן לייב גאטסמאן מלאשאקאוויץ-יאס.
תשי"ב: רבי ישועה שמעון חיים עובדיה - רב בצפרו, בעל 'ישמה לבב', 'תשובת השנה'.
תשכ"ט: רבי יחזקאל ב"ר יעקב חיים סרנא - ר"י חברון, בעל 'דליות יחזקאל'.
תשס"ד: רבי אברהם דוד ב"ר שלמה יהודה זלמן לייב הורוויץ - אב"ד שטרסבורג, בעל שו"ת 'קנין תורה בהלכה', 'קנין תורה בשמעתא'.
הזיתים-ירושלים

ז' אלול

סדר היום:
תענית צדיקים: אלו הימים שאירעו בהם צרות לאבותינו וראוי להתענות בהם, ב'ו' באלול מתו מוציא ידית הארץ.
כתוב (משלי י"א): 'באבוד רשעים רינה', ואפשר שמסתמא שבו ולא זכו שתתקבל תשובתם, ולכן מתענים.
עשיית נישואין: יש נהוגים שלא לעשות נישואין ביום ז' אלול.
זהירות משבועה: יש אומרים שצריך להיזהר משבועה ביום ז' אלול.

ימי עולם:
תרי"ה: רבי אהרן ב"ר גרשון - אב"ד קויל, בעל 'בית אהרן'.
תרי"ט: רבי אליהו ב"ר משה חיים (אביו של ה"בן איש חי") - דרשן ומנהיג ק"ק גנדה, בעל 'פרשת אליהו'.
תרכ"ז: רבי אברהם ב"ר שמואל צבי וויס - אב"ד מונקאטש.
תרנ"ב: רבי ישראל אלימלך ב"ר יוסף אונגאר - אדמו"ר מדאמבראווא.
(זאבנא)
תרי"ב: רבי משה ב"ר יעקב שלום סופר - אב"ד טיסא פירער, בעל 'מהר"ם סופר'.
תשל"א: רבי ראובן מרגליות - בעל 'מרגליות הים', 'נפש חיה', 'ניצוצי זוהר', ועוד.
תשל"ט: רבי אריה לייב ב"ר אליהו לופיאן - ראש ישיבת גייטסהד, בעל 'נאות אריה'.

ח' אלול

סדר היום:
תחילת חורבן ירושלים: בשבעה באלול בשנת החורבן, נפרצה חומת העיר העליונה ע"י הרומאים, ובשמונה באלול היתה כל העיר עליונה למאכלות אש.
זריעת עציץ למנהג הכפרות: בתשובת הגאונים מצאתי, שעושים חתולות ומכפות תמרים, וממלאים אותם עפר וזבל בהמה, ועשירים ושנים או חמישה עשר יום לפני ראש השנה, עושים כל אחד ואחד לשם כל קטן וקטנה שבבית, וזורעים לתוכן פול המצרי או קיטנית, וקורין לו פורפיסא, וצומח, ובערב ביום השנה נוטל כל אחד שלו, ומחזירו סביבות ראשו שבעה פעמים, ואומר 'זה תחת זה, וזה חלפתי וזה תמורת', ומשליכו לנהר.
ימי עולם:
שמ"ז: רבי אבא מרי ב"ר אליה חלפן - מרבני פראג.
תקכ"ט: רבי יעקב חיים ב"ר אברהם - אב"ד לובלין.
תקנ"ט: רבי אברהם שמשון הכהן מראשקוב ב"ר יעקב יוסף מפולנאה.
(טבריה)
תקע"ג: רבי שמחה ב"ר מרדכי פריעד - דיין ומו"צ בהוראדנא.
תרי"ג: רבי יששכר ב"ר יהודה לייב ויגטו - אב"ד טשענסטחוב, בעל 'פתחי שערים', 'שער הלקוטה'.
תרי"ג: רבי יוסף יואל דייטש - רב בחודרוב, בעל שו"ת 'יד יוסף'.
(חדרוב)
תרמ"ב: רבי פנחס לינק - רב בטאפלאטשאן.
תרמ"ד: רבי יצחק אייזיק בודנצקי - דיין בפאפא.
תרנ"ג: רבי דוד הלבשרטאם מקשאנוב ב"ר חיים מצאנו.
תרצ"ו: רבי אלטר אליקים שרגא שפירא ב"ר חיים שמעון - ראב"ד טשערנוביץ, בעל 'שם משמעון', 'מקור חיים', 'אהלי צדיקים', ועוד.
(צ'רנוביץ)

לוח הזמן, י"ל דלא מתו תיכף ונמשך מחלתו עד זה הזמן.
משנ"ב (פס"ג) בשם הבית יוסף.
בשם הש"ש שהיו צדיקים.
לוח הזמן, י"ל דלא מתו תיכף ונמשך מחלתו עד זה הזמן.
משנ"ב (פס"ג) בשם הבית יוסף.
בשם הש"ש שהיו צדיקים.
לוח הזמן, י"ל דלא מתו תיכף ונמשך מחלתו עד זה הזמן.
משנ"ב (פס"ג) בשם הבית יוסף.
בשם הש"ש שהיו צדיקים.

ה' אלול

ימי עולם:
ג' של"ד: נתנבא יחזקאל (כחמש שנים לפני החורבן) 'זרוח אליהם אחותי בציצית ראשו ותביאנהו מהגולה ירושלימה במאות אליהם'.
וגבריאל לבוש הברדים נצטוו לקחת מלא חפניו גחלי אש מבין הכרובים לזרוק על העיר, ואלמלא נצטוו עד השלכתן על העיר בחורבן הבית לא נשתירו משונאיהן של ישראל שרדי ופליט (יומא עז), באותה שעה הוצא גבריאל וכי' ודוביאל שר הפרטים שימש במקומו כ"א יום (לקוט יחזקאל רמז שמו).
שע"ג: רבי דוד ב"ר שלמה גאנו - בעל 'צמח דוד', 'מגן דוד', 'נחמד ונעים'.
שפ"א: רבי משולם זלמן ב"ר אהרן משה תאומים - מגדולי חכמי וויגא.
תק"א: רבי אפרים ב"ר צבי הירש רעדישער - אב"ד לסקא וליסא.
תקמ"ו: רבי אליהו ב"ר שמואל לאניאדו - דיין בארם צובה.
תקע"ד: רבי מנשה מקאזניץ ב"ר דוד - תלמיד 'המגיד מקאזניץ' וה'נועם אלימלך'.
תר"ט: רבי אפרים אליעזר צבי ב"ר זאב חרל"פ - אב"ד מעזריטש, בעל 'שו"ת עטרת צבי', 'הוד תהלה', 'מגנות אליעזר'.
תרל"ב: רבי יוסף ראטנבערג ב"ר אהרן לייב מלעמבערג - אב"ד קאזאווא.
תרל"ב: רבי שלום ב"ר חלפון סאכסי - רב בעין טאב, בעל 'שלום לעם'.
תרנ"ד: רבי משה ב"ר כליפא עידאן - רב בגאנס, בעל 'תפארת משה', 'תורת משה'.
תרע"ח: רבי דוד צבי שלמה ב"ר אלעזר מנחם מנדל בידרמן - אדמו"ר מלעלוב ירושלים, ה"ד בליקוטי דברי דוד'.
(הר הזיתים)

כל מי שיטעם מהטשולנט...

מספרים החסידים, שפעם כבו הכיריים בליל שבת והטשולנט שנחבשל לכבוד שבת החמיץ ונתקלקל. איש לא היה לטעום מן החמין טעימה כלשהי. אבל הרבי ר' דוד לקם ממקומו והכריז: 'ערב אני לכל מי שיטעם מן הטשולנט שלא יזוק, ואדרבה המאכל היה לו לרפואה שלימה'. אך כילה את דבריו ומיד התנפלו החסידים על הקערות והסירים וליקטו את החמין כאילו היו מעדני מלכים. אף גרגיר לא הותרו ואף אחד מהם לא ניווק מן התבשיל הקלוקל.
(הובא בספר 'ברוך ה' יום יום' בשם ספר 'תפארת בית דוד' עמ' צב)

תרע"ט: רבי שלמה ב"ר חיים דב טשענצל - אב"ד סוסנוביץ, בעל 'קהלת שלמה'.
תרפ"ו: רבי נתן ב"ר דוד יהודה לעווין - אב"ד רישא, בעל שו"ת 'בית נדיב'.
תרפ"ו: רבי דוד ב"ר צבי זאב מטשארנוטשאפקא - אב"ד יאלווי והגליל.
(וארשא)
תרפ"ח: רבי נחמיה ב"ר ישראל פרידמן - רב בווינק, בעל 'חבל נחלה', 'טלי נחמיה'.
תרצ"ק: רבי מנחם נתן נטע אויערבאך ב"ר שלמה - אב"ד לונטשין, בעל 'זכות אבות' 'אורח נאמן'.
תש"א: רבי שלמה ב"ר אהרן יוסף הלוי פיינובלר - רב בקיידאן, בעל 'יריעות שלמה', 'שמות חיים', 'השלמת המדות'.
תש"א: רבי נתן דוד ב"ר חיים מאיר - אדמו"ר מנייטשטאט.
תשע"ב: רבי אברהם חיים ב"ר אהרן ראטה - אדמו"ר משומרי אמונים, בעל 'חוקי חיים', 'מקראי קודש'.
(הר הזיתים-ירושלים)

ז' אלול

סדר היום:
זהירות משבועה ביום זה: יש אומרים שביום ז' אלול לא ישבע. ועיין ביום המח.

ימי עולם:
תי"ז: רבי גרשון שאול יום טוב ליפמן ב"ר נתן הלר - בעל 'התוספות יום טוב', 'פלפולא חריפתא', 'מעדני מלך', ועוד.
תקל"ט: רבי שמשון חיים ב"ר נחמן מיכאל נחמני - בעל 'זרע שמשון', ועוד.

המודה על נסיו אין מנכים מזכויותיו

כל מי שנעשה לו נס ואומר שירה מוחלין לו על כל עונותיו (מדרש תהלים י).
וגדולה כות הודאה שלא ינכו לו כלום, כדכתיב 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו, כשיודו לה' על הטוב שעושה להם, יתרבה זכותם ויתקיים 'לעולם חסדו' בהם, ולא ינכו להם כלום.
(זרע שמשון פ' יתרו סוף אות יז)

תק"פ: רבי שבתי ב"ר בנימין כץ - אב"ד אורלע, בעל 'שבת אחים'.
תקצ"א: רבי משה מינץ ב"ר יהודה - אב"ד אויבן ישן, בעל 'שו"ת מהר"ם מינץ', 'אפי זוטרי', וקונטרס 'דברי הבית'.
תרמ"ג: רבי יקותיאל יהודה ב"ר אליעזר ניסן - אדמו"ר מסיגט - בעל 'ייטב לב', 'ייטב פנים', 'שו"ת אבני צדק', ועוד.
(סיגעט)

- 1 מועד לכל חי (להגה"ח פלאגי, ס"י יא סק"ח).
2 בשנ"ב (ס"י תקפ ס"ב) כתב שזה ב"ז באלול. אך
3 משנ"ב (פס"ג) כתב, כפי גרסת הב"ב בשם הקדמונים הוא שבעה באלול. והוסיף, שאף שבתורה משמע כפי מה שאמרו חז"ל שנתרבה לשונם עד טבורם קודם

רכישת ושכירות רכב ב'ליסינג'

לאחר שרכבו הישן של אבנר התחיל להראות סימני גסיסה, הגיע להבנה שהנה הגיע הזמן לרכוש רכב חדש, הוא פנה לסוכן מכירות המתמחה בתחום על מנת לקבל הצעת מחיר, תוך כדי שטף דבריו של הסוכן ניכר היה על פניו של אבנר כי הוא די נבהל מהסכום הגבוה אותו יידרש להוציא מכיסו עבור הוצאה בסיסית לטעמו, סוכן המכירות שקרא את ההרואי ליבו הציג לו הצעה שקרובה לכיסו: תשמע להצעת, כדאי לך לרכוש רכב ב'ליסינג', וכשהוא מפרט לו לאלתר את התנאים הבסיסיים לעסקה: א. בידך לשכור רכב ככל שתחפוץ בשכירות ארוכת טווח כאשר כל האחריות בתקופה זו על השוכר. ב. לאחר שיעברו כמה שנים תוכל לרכוש את הרכב תמורת הנחה של 20% מערכו של הרכב לפי מדד המכונית 'לוי יצחק' הנותן שמאות בכל רכב מה שווה לאחר שנות שימוש וק"מ של נסיעה.

עצם ההצעה מצאה חן בעיניו של אבנר אלא שהסתפק האם אין בכך שאלה של איסור ריבית, והוא פנה לברר: א. האם שכירות בכוה אופן שהוא נוטל על עצמו את כל האחריות בתקופת השכירות מותרת. ב. האם אין בתשלומי השכירות במידה והם גבוהים מהמקובל בשוק השכירות משום ריבית הניתנת מראש על מנת שיוחלו לו בבואו לרכוש את הרכב: תשובה: בשכירות מטלטלין כאשר האחריות מוטלת על השוכר נחלקו הראשונים: להרמב"ם ורש"י וכן פסק המחבר, די המשכיר מקבל על עצמו אחריות הזול כדי להתיר הדבר, ולהתוספות הרא"ש והטור והרמ"א פסק כדעתם, צריך המשכיר לקחת על עצמו גם את אחריות הפחת שיורדת מחמת השימוש.

בנידון דין במה שמצוי ברוב החברות גם אחריות הזול וגם הפחת משימוש הם על החברה המשכירה, ואם כן אין חשש ריבית לכל הדעות (בעבר בהסכם בליסינג היה התחייבות מהשוכר לרכוש את הרכב בזה יהיה תלוי במחלוקת הגיל). מצד תשלומים גבוהים בעבור הרכישה בעתיד נראה להתיר וכדלהלן:

בשולחן ערוך (סימן קעג ס"ו) נפסק אם קונה דבר ששנה שנים עשר בעשרה בשיביל שמקדים המעות למכור, הדין הוא שאם יש למכור את החפץ ברשותו מותר, וכן אם יהיה מצוי כשימצא מפתח או כשיבוא מהעיר, והסברא בזה, משום שנחשב כאילו קנה כבר את הדבר מיד. ויש לדון שגם בנידון זה הרכב נחשב 'מצוי' בשעת התשלום ברשות החברה, ואף שאין ברשותו רכב משומש כמו שיהיה שווה בזמן שירצה לקנות, מאחר שהמוצר בידינו נראה שיחשב כ'יש לו'.

החוות דעת (שם) מחדש שהיתר פסיקה בהוללה הוא משום שהמוכר לא משעבד גופו ליתן תמורה יקרה יקר למי שהקדים לו המעות, אלא שמתחייב למכור כשיגיע לידו ואם לא ימצא אינו מתחייב להעמיד לו. וכן יש לומר בנידון זה אם הרכב יעלם מכל סיבה שהיא, אין על החברה שעבוד ליתן לו מוצר אחר ואם כן לא נחשב הדבר כהלוואה אלא כמכר, ויש להתיר על פי זה.

העולה לדינא:

אין ריבית לא בשכירות הרכב ולא בהקדמת המעות, ומה שכתבו גדולי הפוסקים שנצרך בזה היתר ויסקא כפול, גם מלוקוח וגם מהחברה, זה היה בזמנם כאשר היתה התחייבות מהשוכר לרכוש את הרכב, ובהיות שבשינוי קטן בהסכם יכולים חלילה להכשל באיסורים עדיף לעשות היתר, ויסקא כפול.

מעשה בא לידינו במטבח תעשייתי שמבשלים בו אוכל רב לשבת קודש, והיה בו סיר ענק של חמין - צ'ולנט, והבחינו שנפל לתוכו זבוב, ושאלתם מה דין המאכל שבסיר, האם נאסר בפרט שמדובר במקום הפסד גדול וצורך מצווה. כמו כן יש לברר מה דין הקדירה עצמה, וכל כלי הבישול שהוכנסו לתוכה. המשך הסיפור היה שהענין הסתבר עוד יותר, מאחר שהסיר בו נפל הזבוב התערב בטעות בין שאר המינים שהיו במטבח, ואף כבר נשלחו הסיירים למקומות שונים, ונבאו לברר הדין כשנפול זבוב בסיר, ומה הדין במצב בו התערב הסייר בסיירים אחרים:

תשובה: הנה ביסוד הדין הזבוב עצמו אסור באכילה מדאורייתא מדין איסור אכילת שרצים, ואףאם התערב ברוב הרי הוא אסור את כל התערבות, ומשום שהוא נקרא "בריה" - שגזרו חז"ל עליה מחמת חשיבותה שאסורה גם בפחות מכשיעור, ואינה בטילה אפילו באלף, וגם אם היא מאושה ופגומה כזבובים ונמלים.

במקרה בו יש רק חשש שאולי הזבוב נפל, כגון שראו זבובים רבים חגים מעל הקדירה - יש להקל ולהתיר, משום דספיקא דרבנן לקולא (כמבואר בסימן צט ס"ו, קה ט"ז סק"ג). ולכאורה קיל טפי מהא דמבואר בסי' ק' ט"ז א' לחומרא למרות דהוי ספיקא דרבנן, מכיוון שכאן אינו אלא 'ספק נפל' - כלומר ספק אם נולד ריעותא כלל, וכן משום שלא מחזיקים איסורא, (ואכמ"ל). אמנם כיון שראו בעיניים שנפל הזבוב - הדין כאן עונה לכל תנאי 'בריה', שאינו בטל לעולם וממילא התבטל שבקדירה הראשונה צריך ליאסר כולו גם אם יש בו אלפים נגד הזבוב, ואין לו היתר כלל - כל עוד לא מצאנו את הבריה - זבוב והוצאנו אותו [דאם היינו מוצאים ומוציאים היה נשאר רק טעמו היה מתבטל בשישים (מהרש"ל ב"ה וכן נראה מהש"ך סימן ק' סק"ז, קז סק"ז) או ברוב (שו"ע רמ"א סימן ק, ט"ז סק"ה, ובש"ך ק"ד סק"ז) כתב שהמחמיר להצריך ס' תע"ב, וכאן אין נפק"מ דבוודאי איכא ס' ועליו לא גזרו].

ובנידון דין שהספק הוא בתבטיל עב - צ'ולנט, לא יועיל לסננו לחפש את האיסור, כי האיסור דומה להיתר (ש"ך סק"י) ולא נוכל למצאו, אך אם אירע במאכל זך ונקי - כמו מרק זך - אם חיפש ולא מצא את הזבוב יש לתלות שנימוח ונתייר (שפ"ד סי' ק' סק"ז), וכן אם מזג מנה לצלחת וחיפש בה ולא מצא (ב"י, וכן בכף החיים) [ואם לא חיפש, כאן במרק שאפשר לחפשו יהיה ניכר ואסור מן התורה מדין איסור הניכר (ולא רק מדרבנן מדין בריה) ראה ט"ז ק"ד א', מש"פ פ"ד סס"ק י"ז].

אך מ"מ הסייר עצמו לא יאסר (שו"ת הרשב"א הובא בב"י, פת"ת בשם לבושי שרד), וכן גם כל כלי הבישול שהוכנסו לקדירה האסורה לא נאסרו, מכיוון שיש בהם רק טעם בריה שבטל בשישים. ואם נשפך קצת מן הקדירה מעצמה לבד (שלא בידיים) יש להתיר מדין המבואר בשו"ע (י"ד ק"י ס"ז) שיש לתלות שבמה שנשפך היה האיסור משום ספק ספיקא, ספק אם הזבוב יצא בשפיכה הראשונה, וגם אם לא, אולי הוא בקערה אחרת שהיה לא אוכלים ישירות מהסיר הענק אלא מוציאים ממנו לקערות קטנות יותר, דמקילנן בכה"ג באיסור דרבנן (ק"ז ז). והא דמצרכינן (שם) לאכול כל פעם גם מן האיסור וגם מן ההיתר יחד שעל זה כתבו הפוסקים (מהרש"ג) שקשה במציאות - לכאורה בנידון דין ממילא כן הוא, שהרי הזבוב הוא קטן מאוד ובכל כף אכילה יש בה בוודאי גם מן האיסור וגם מן ההיתר כמו האיסור.

עוד היתר יש באם מצא חלק מהזבוב בסיר (שלפעמים נלכד על שפתו) שאז הוא בטל בשישים, דחזינו שהתפרקה ה'בריה' ופקע שמא מיניה.

אפילו נמצאו בסיר יותר משלוש זבובים, אם נמצאו והוצאו כולם - הקדירה מותרת. ואינו דומה למבואר בס"ס ק' למי שמצא 3 תולעים בירקות ששאר אסור גם אם מצא והוציאם, דשם נולדו התולעים בירקות ואם כן הוחזק שמגדל תולעים, ואילו כאן שנפלו מבחוץ אין חזקה למקרים (ר"ש"ל, הובא בט"ז פ"ז, ומ"א תס"ז ב').

ואם כי יש צדדים להתיר גם המאכל עצמו מחמת כמה טעמים ודעות [ספק נתפרקה, הדעה שבריה בטלה באלף, הדעה שבטילה בתתק"ס (ראה ב"י)], חשיבותה של בריה רק כשניכרת, הדעה שבטלה כפגום], מכיוון שכל המתירים כתבו זאת רק בדרך לימוד זכות בעלמא, ע"כ נראה שאין להקל ולסמוך למעשה להתיר בקדירה אחת (אם כי יש שהתירו).

כל זה מעניין הסייר עצמו הראשון, אך קעת שנתערבה הקדירה האסורה בשאר הקדירות:

הדין ככל איסור שנתערב, שבטל חד בתרי כמבואר בריש סי' ק"ט, וכל הקדירות מותרות, דאנו דנים על הקדירת תבטיל (שהיא כיבש ביבש), ולא על הבריה עצמה, וכן מטעם ס"ס (ספק נפל בקדירה זו, ואת"ל - שמא נימוח (ראה ט"ז פ"ד י"ז)).

ומחומרת הרמ"א בריש סי' ק"ט שהצריך בכל מקום של ביטול חד בתרי (וכאן אנהנו מבטלים את הקדירות חד בתרי כאמור) - להשליך אחד, ממילא גם כאן יש להשליך אחד ונראה שיכול להשליך חלק מהתבטיל שניתן יהיה לתלות בו האיסור.

ואין לאסרם מחמת דבר שבמנינו או דבר חשוב שאינם מתבטל (שו"ע ק"א א') וממילא הקדירה לא תיבטל חד בתרי, דכאן אין אסורה הקדירה מחמת עצמה אלא מחמת ה'בריה' שנמצא בה (ובכה"ג מתבטל כדחזינו בסי' ק"א ב', ועוד), וגם דדבר שבמנינו הוא לא במידות נפש. וכן אין לאסור מחמת 'קבויע' (שו"ע ק"ה) שזה רק דבר חשוב והקדירות עצמם אינם חשובות. וכ"כ במנחת פרי (סי' ס"ב) דדין תערובת הקדירות כיבש ביבש בתבטל ברוב.

אך אם הוכרה קדירת האיסור הראשונה לאחר הבטל, חזרת לאיסורה (ק"ט ב'), ואעפ"י שהתבטלה קודם לכן - התבטיל אסור באכילה.

העולה לדינא:

א. אם הבחינו שנפל זבוב לתוך סיר מאכל, אין הזבוב מתבטל מחמת שהוא נחשב 'בריה' שאינו מתבטל לעולם, ותכולת הסייר נאסרה באכילה. ב. אם נמצא הזבוב והוצא מן הסייר, המאכל מותר מפני שטעמו בטל בשישים. ג. אם מסנן את הסייר לחפש את הזבוב ולא מצאו, יועיל הדבר להתיר רק במאכל נקי כמו מרק, שמאחר שלא מצאנו אנו תולים שנימוח, אבל במאכל עבה כמו בצ'ולנט, לא יועיל לסננו לחפש את האיסור, משום שהאיסור דומה להיתר. ד. הסייר עצמו לא נאסר, וכן כל כלי הבישול שהיו בתוכו מכיוון שיש בהם רק טעם בריה שבטל בשישים. ה. יש היתר נוסף, אם אם מצא חלק מהזבוב בסיר שמכיוון שרואים שהוא התפרק שוב אינו בגדר 'בריה' ומתבטל בשישים. ו. וכן אם נשפך קצת מן הקדירה מעצמה ושלא בידיים, יש להתיר מדין ספק ספיקא, שיש לתלות שהאיסור היה במה שנשפך. ז. כאשר התערב הסייר בסיירים אחרים, כולם מותרים מדין ביטול ברוב, אך אם לאחר מכן הוכר הסייר האסור, הוא חוזר לאיסורו הראשון והמאכל אסור.

גם ברכות יעשה מורה

הגיד תלמידי חכמים יושבי שבת תחמוני בהיכל הכולל להוראה ודיינות 'באר ישראל', שגורשו ועמלו בשנתם שנים רבות בלימוד ויגיעה בהלכות הקשות בחלק 'חושן משפט' לאסוקי שמעתא אליבא דהלכתא, ולאחר שינון וחזרה למען דעת ולזכור את לימודם עמדו ויצאו את כור המבחן ויבואו 'עיר שלם' הוהכרתו בתואר מאור נתעלה 'חתני שלם בתורתו - דיינות' הלא המה

הרב הגאון רבי יהודה וקסלר שליט"א חתן שלם בתורתו דיינות
הרב הגאון רבי שאול משה טייטלבוים שליט"א חתן שלם בתורתו דיינות
הרב הגאון רבי ישראל נוסבוים שליט"א חתן שלם בתורתו דיינות
הרב הגאון רבי שלמה חיים רוזמרין שליט"א חתן שלם בתורתו דיינות

ברכות מאליפות יעטו, שחפץ ה' בידם יצלח
להמשיך להגביר חיילים בתורה לתעודה בכרם בית ישראל,
ויזכו לשבת בבית ה' מתוך שמחה ונחת לאורך ימים ושנים טובות

